T.C. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

#YEREL KALKINMA HAMLESİ

ÇUKUROVA KALKINMA AJANSI

Feke

İlçe Gelişim Raporu

2025

İçindekiler

1. GİRİŞ 1
1.1 Raporun Amacı ve Kapsamı 1
1.2 İlçenin Kısa Tanıtımı (Tarihçe, Coğrafi Durum, Demografik Yapı) 1
2. MEVCUT DURUM, SORUN VE İHTİYAÇLAR 2
2.1 Tema 1: Ulaşım ve Altyapı 2
2.2 Tema 2: Tarım ve Hayvancılık 3
2.3 Tema 3: Ormancılık, Madencilik ve Doğal Kaynaklar 4
2.4 Tema 4: Turizm 6
2.5 Tema 5: Sosyal Kalkınma 8
3. PROJE VE FAALİYET FİKİRLERİ 10
3.1 Tema 1: Ulaşım ve Altyapı 10
3.2 Tema 2: Tarım ve Hayvancılık 11
3.3 Tema 3: Ormancılık, Madencilik ve Doğal Kaynaklar 12
3.4 Tema 4: Turizm 13
3.5 Tema 5: Sosyal Kalkınma 15
4. SONUÇ VE ÖNERİLER 17
4.1 Genel Değerlendirme 17
4.2 Stratejik Gelişme Eksenleri 17
4.3 Stratejik Projeler 17
4.4 Sorun–Proje Eşleştirme Matrisi 19
4.5 İzleme ve Sonraki Adımlar 20

1. GİRİŞ

1.1. Raporun Amacı ve Kapsamı

Feke ilçesinin mevcut durumunun doğru analiz edilmesi, ilçenin mevcut sorunlarına yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınma sürecine katkı sağlanması ve ilçenin sahip olduğu potansiyelin ortaya çıkarılmasına yönelik bir yol haritası oluşturmak amacıyla, Feke Kaymakamlığı ve Çukurova Kalkınma Ajansı öncülüğünde bir ilçe gelişim planı çalışması yürütülmüştür. Bu çerçevede, Feke İlçe İvmelendirme Çalıştayı 26 Aralık 2024 Cuma günü gerçekleştirilmiştir. Çalıştay kapsamında, ilçenin sosyal kalkınma, tarım, turizm, ekonomi ve altyapı başta olmak üzere temel gelişim alanlarında karşılaşılan sorunların tespit edilmesi ve bu alanlara yönelik uygulanabilir proje önerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmaya İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, Orman İşletme Müdürlüğü, İlçe Devlet Hastanesi, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Belediye başta olmak üzere yerel kurumlar ile Tapan Eli Kadın Kooperatifi gibi yerel girişimler aktif olarak katkı sağlamıştır.

Rapor beş tema altında yapılandırılmıştır: Ulaşım ve Altyapı; Tarım ve Hayvancılık; Ormancılık, Madencilik ve Doğal Kaynaklar; Turizm; Sosyal Kalkınma. İzlenebilirliği sağlamak amacıyla Bölüm 2'deki her sorun bir kodla numaralandırılmış, Bölüm 3'teki proje ve faaliyet önerileri ile Bölüm 4'teki eşleştirme tablosunda aynı kodlara atıf yapılmıştır. Kod önekleri şöyledir: **A** – Ulaşım ve Altyapı, **H** – Tarım ve Hayvancılık, **O** – Ormancılık, Madencilik ve Doğal Kaynaklar, **T** – Turizm, **S** – Sosyal Kalkınma. Proje kodları "P-" önekiyle aynı harfleri kullanmaktadır (ör. P-A1).

1.2. İlçenin Kısa Tanıtımı (Tarihçe, Coğrafi Durum, Demografik Yapı)

Feke, Adana'nın kuzeyinde yer alan, dağlık ve ormanlık yapısıyla ve doğal güzellikleri açısından dikkat çeken bir ilçedir. Coğrafi yapısı gereği tarım, hayvancılık ve ormancılık ilçenin öne çıkan geçim kaynaklarıdır. 2024 yılı itibarıyla 16.116 kişilik bir nüfusa sahip olan ve 48 mahalleden oluşan Feke, zengin doğal kaynaklarına rağmen ekonomik ve sosyal gelişim açısından istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 2022 yılında yayınlanan Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE) çalışmasına göre Feke, 973 ilçe arasında 899'uncu sırada ve 6'ncı gelişmişlik kademesindeki ilçeler arasında yer almaktadır. İlçenin kalkınmışlık sıralamasında Türkiye genelindeki yeri oldukça geride olup bu durum ilçe için acil çözüm bekleyen ekonomik ve sosyal sorunları ortaya çıkarmaktadır.

2. MEVCUT DURUM, SORUN VE İHTİYAÇLAR

2.1. Tema 1: Ulaşım ve Altyapı

Feke ilçesi, Adana'nın dağlık ve engebeli yapısıyla öne çıkan bölgelerinden biridir. İlçenin %78'i ormanlık alanla kaplı olup, dar yolları, virajlı ve zorlu arazi koşulları nedeniyle ulaşımda sıkıntılar yaşanmaktadır. İlçenin il merkezine uzaklığı ve kar yağışı, heyelan gibi doğal koşullar bu durumu daha da zorlaştırmaktadır.

Yolların yetersizliği ve altyapı sorunları hem ekonomik faaliyetleri hem de turizm potansiyelini olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca elektrik ve su gibi temel altyapı hizmetlerinde sık sık sorun yaşandığı belirtilmiştir.

Atık su altyapısı açısından Adana genelinde 9'u kentsel, 2'si sanayi (Adana Organize Sanayi Bölgesi ve Serbest Bölge) olmak üzere toplam 11 merkezi atık su arıtma tesisi bulunmaktadır. ASKİ'ye bağlı 9 tesis Batı, Doğu, Ceyhan, Karataş, Karaisalı, Saimbeyli, Yumurtalık, İmamoğlu ve Aladağ atık su arıtma tesisleridir. Feke'de henüz merkezi bir atık su arıtma tesisi bulunmamakta olup ilçede, Kozan ve Pozantı ile birlikte, tesis proje süreci devam etmektedir.

Ulaşım ve altyapıda karşılaşılan sorunlar

- **(A-1) Yol altyapısı eksiklikleri:** Çalıştay sırasında en sık vurgulanan sorunlardan biri ilçedeki yolların yetersizliğidir. İlçenin dağlık coğrafyası nedeniyle yolların dar, virajlı ve heyelan riskine açık olması ulaşım güvenliğini ciddi ölçüde tehdit etmekte ve ekonomik faaliyetleri olumsuz etkilemektedir. Özellikle dağlardan ana ulaşım güzergâhlarına kaya ve taş düşmesi gibi olayların sık yaşanması, ulaşımın kesintiye uğramasına ve altyapının sürekli bozulmasına neden olmaktadır.
- **(A-2) Elektrik ve su sorunları:** İlçenin hemen hemen tüm mahallelerinde yaşanan elektrik kesintileri günlük yaşamı aksatmakta ve ekonomik faaliyetlere zarar vermektedir. Ayrıca ilçenin mevcut içme suyu altyapısının oldukça eski olması nedeniyle sık sık su kesintileri yaşanmakta, bu da halkın günlük yaşamını ve sağlık koşullarını olumsuz etkilemektedir.
- **(A-3) İlçeye erişim zorluğu:** İlçenin dağlık ve engebeli coğrafyası, Adana il merkezine ulaşımı güçleştirmekte, ulaşım sürelerini uzatmakta ve erişilebilirliği azaltmaktadır. Bu durum bölgenin ekonomik faaliyetlerinin gelişmesini sınırlandırmakta, üretim ve ticari faaliyetlerde maliyetleri artırmakta ve ilçenin ekonomik potansiyelinin tam olarak değerlendirilmesini engellemektedir.
- **(A-4) Atık su arıtma tesisinin bulunmaması:** İlçede merkezi bir atık su arıtma tesisi bulunmamakta, tesisin proje süreci devam etmektedir. Tesisin hayata geçirilmesi, ilçe merkezinde çevre ve halk sağlığının korunması açısından öncelikli bir altyapı ihtiyacıdır.

2.2. Tema 2: Tarım ve Hayvancılık

Feke ilçesi, dağlık ve ormanlık arazi yapısının getirdiği sınırlamalar nedeniyle tarıma elverişli arazi bakımından oldukça kısıtlı bir potansiyele sahiptir. İlçede toplam 58.718 dekarlık tarım arazisi bulunmakta ve bunun yalnızca %5'i sulanabilir durumdadır. Sulanabilir alanların tamamında sulama imkânları kullanılmakta, ancak sulanamayan alanların fazlalığı verimlilik üzerinde önemli bir kısıt oluşturmaktadır. Tarım arazilerinde ağırlıklı olarak tahıl ürünleri (%56), meyve çeşitleri (%21) ve sebze (%5) yetiştirilmektedir. Bölge, kivi, dut, sofralık üzüm, lavanta, ceviz, elma, kiraz ve fasulye gibi katma değeri yüksek ürünlerin üretimi için elverişli bir iklime sahiptir. Özellikle kivi üretiminde Adana'nın üretiminin %85'i, dut üretiminde %51'i ve sofralık üzüm üretiminde %41'i Feke ilçesi tarafından karşılanmaktadır.

Hayvancılık, ilçenin en önemli ekonomik faaliyetlerinden biridir. İlçede toplam 17.330 büyükbaş ve 52.921 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Büyükbaş hayvancılık içinde özellikle "sarı ırk" olarak adlandırılan yerli inek türü, bölgenin genetik mirasını korumak amacıyla koruma altındadır. Salma yöntemi ile yetiştirilen bu tür için devlet tarafından destek ödemeleri yapılmaktadır. Salma yöntemi, sürdürülebilir ve çevre dostu bir uygulama olarak bölge hayvancılığının rekabet gücünü artırmaktadır. Ayrıca ilçedeki yaklaşık 18.000 kovanla gerçekleştirilen arıcılık faaliyetleri, bölgedeki bal ormanlarının varlığıyla desteklenmekte ve kovan başına yaklaşık 10 kilogram, toplamda yaklaşık 180 ton bal üretimi sağlanmaktadır. Bu faaliyet, bölgedeki yerel halk için önemli bir ek gelir kaynağı oluşturmaktadır.

Tarım ve hayvancılıkta karşılaşılan sorunlar

- **(H-1) Tarım alanlarının sınırlılığı:** Feke ilçesinin yüzölçümünün yaklaşık %78'inin ormanlarla kaplı olması, tarıma elverişli arazi miktarını önemli ölçüde sınırlamaktadır. Bu durum, ilçede tarım alanlarının genişletilmesini zorlaştırmakta ve tarımsal üretimin büyüme potansiyelini ciddi anlamda kısıtlamaktadır. Ayrıca mevcut tarım arazilerinin engebeli ve parçalı yapıda olması da geniş çaplı ve modern tarımsal faaliyetlerin yürütülmesini engellemektedir.
- **(H-2) Ürün kalitesi ve verimlilik sorunları:** Feke ilçesinde yetiştirilen tarım ürünlerinde çeşitlilik olmasına rağmen, üretim hacmi ve ürün kalitesi açısından rekabetçi düzeye ulaşılmakta zorlanılmaktadır. Özellikle ilçede ön plana çıkan kivi, üzüm ve lavanta gibi katma değeri yüksek ürünlerde verimlilik istenilen seviyede değildir. Bunun yanı sıra, ürünlerin hasat sonrası işlenmesi, depolanması, ambalajlanması ve pazarlama süreçlerindeki altyapı eksiklikleri de pazara erişimi ve ürünlerin ekonomik getirisini sınırlamaktadır.
- **(H-3) Modern tarım tekniklerinin kullanımındaki eksiklikler:** Çalıştay sırasında dile getirilen önemli sorunlardan biri, ilçedeki tarımsal faaliyetlerin hâlen geleneksel yöntemlerle yürütülüyor olmasıdır. Çiftçilerin çoğu sulama, gübreleme, budama ve hastalıklarla mücadele gibi temel tarımsal faaliyetlerde yeterli teknik bilgiye sahip değildir. Özellikle modern sulama yöntemleri yerine geleneksel sulama tekniklerinin kullanılması, hem su kaynaklarının verimsiz kullanımına hem de ürün verimliliğinin düşük kalmasına yol açmaktadır.

- **(H-4) Pazarlama ve katma değer eksikliği:** Feke ilçesinde çiftçiler, ürettikleri ürünleri işleyerek veya markalaştırarak katma değer yaratma konusunda yetersiz kalmakta, bu nedenle ürünlerini genellikle düşük fiyatlarla satmak zorunda kalmaktadır. Özellikle lavanta gibi potansiyeli yüksek ürünlerde, hasat sonrası işleme tesislerinin, ürün çeşitlendirme faaliyetlerinin ve marka geliştirme çalışmalarının eksikliği dikkat çekmektedir. Bu durum, ürünlerin yerel ve ulusal pazarda yeterince tanınmamasına ve düşük fiyatlandırılmasına neden olmaktadır.
- **(H-5) Hayvancılık ve ürün işleme eksiklikleri:** Feke ilçesinde hayvancılık faaliyetleri genellikle geleneksel yöntemlerle yürütülmekte, modern hayvancılık tesisleri ve altyapı eksikliği nedeniyle süt ve et ürünlerinin kalitesi istenilen seviyeye ulaşamamaktadır. Özellikle süt sağımı, depolama ve işleme süreçlerinde teknik ve hijyenik standartların yeterince uygulanmaması, süt ürünlerinde kalite kaybına ve ekonomik değer düşüklüğüne yol açmaktadır. Bunun yanı sıra, üreticilerin hayvan bakımı, beslenmesi ve hastalıklarla mücadele konularında bilgi ve eğitim eksiklikleri bulunmaktadır.
- **(H-6) Arıcılığın geliştirilmesi ihtiyacı:** Yaklaşık 18.000 kovanla yürütülen arıcılıkta bal ormanlarının sayısının artırılması ve arıcılık faaliyetlerinin desteklenmesi gerektiği, bunun köylüler için ek gelir sağlayabileceği belirtilmiştir.

2.3. Tema 3: Ormancılık, Madencilik ve Doğal Kaynaklar

Feke ilçesi, yaklaşık %78'i ormanlarla kaplı olan geniş bir araziye sahiptir. İlçenin sahip olduğu toplam 98.000 hektar ormanlık alan, ekonomik faaliyetlerin yanı sıra bölgenin ekolojik dengesinin korunması açısından da önemli bir yere sahiptir. İlçede ormancılık faaliyetleri, 1944 yılında kurulan Feke Orman İşletme Müdürlüğü tarafından yönetilmektedir. İşletme Müdürlüğü'ne bağlı olarak ilçede toplam 11 Orman İşletme Şefliği (Feke, Çataloluk, Gedikli, Sarıpınar, Bahçecik, Mansurlu, Akkaya, Aytepesi, Köleli, Maran, Tapan), Akkaya Depo Şefliği ve Ağaçlandırma Toprak Muhafaza Şefliği bulunmaktadır.

Orman kaynakları, ilçedeki ekonomik hayatın temelini oluşturmakta ve bölge halkına önemli düzeyde gelir sağlamaktadır. Feke'deki ormanlık alanlar, kereste üretimi, tomruk kesimi, ağaçlandırma çalışmaları ve zararlılarla mücadele faaliyetleri gibi çeşitli ormancılık çalışmalarıyla değerlendirilmektedir. Ormancılığa bağlı faaliyetlerin yaklaşık 2.000 kişiye doğrudan istihdam ve ekonomik kazanç sağladığı tahmin edilmektedir.

İlçedeki ormancılık faaliyetleri kapsamında, erozyon kontrolü amacıyla Karpelli sedir tohumlarıyla toprak muhafaza çalışmaları yürütülmektedir. Ayrıca ilçede yeni yapılan orman yollarına çeşmeler yapılarak altyapı yatırımları da sürdürülmektedir.

Orman köylülerinin ekonomik olarak desteklenmesi için ORKÖY kredileri kapsamında süt sığırcılığı, süt koyunculuğu, fenni arıcılık ve güneş paneli gibi çeşitli desteklemeler uygulanmaktadır. 2024 yılında toplam 91 kişiye yaklaşık 11,6 milyon TL destek sağlanmıştır.

Ormanların korunması ve yangınlarla etkin mücadele amacıyla ilçede Süphandere bölgesinde Orman Yangınlarıyla Mücadele İlk Müdahale Ekip Binası kurulmuştur. İlçede ayrıca 6 adet bal

ormanı ve 2 adet orman parkı bulunmaktadır. Bal ormanları arıcılık faaliyetlerinin yaygınlaşmasına katkı sağlarken, orman parkları ekoturizmin geliştirilmesi ve rekreasyon imkânlarının artırılması açısından önemli potansiyel taşımaktadır.

Feke ilçesinde faaliyet gösteren küçük ölçekli kereste işleme tesisleri, bölgedeki ormancılık faaliyetleri açısından önem taşımaktadır. Bu tesisler, ormanlardan elde edilen hammaddenin yerinde işlenmesini sağlayarak yerel ekonomiye katma değer yaratmaktadır. İlçe ivmelendirme çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen saha ziyaretlerinde ilçede faaliyet gösteren 3 adet kereste ve orman ürünleri firması ziyaret edilmiştir. Bu ziyaretler sırasında özellikle lambiri, palet ve pelet gibi katma değeri yüksek ürünlerin üretiminin artırılması gerektiği belirtilmiş, bu ürünlerin üretiminin desteklenmesiyle ilçe ekonomisine ve istihdama önemli katkılar sağlanabileceği vurgulanmıştır.

Feke ilçesi, Adana'nın doğal kaynaklar ve maden rezervleri bakımından da potansiyeli yüksek bölgelerinden biridir. İlçede bulunan başlıca maden türleri; demir, çinko, bakır, kurşun, barit, manganez, grafit, fluorit, kuvarsit, çinko sülfür ve spekülerittir. Bu madenlerin önemli bir kısmı yer altı işletme yöntemleriyle çıkarılmakta, aynı zamanda yol yapımı ve hazır beton üretiminde kullanılan taş ocakları da bölgede aktif olarak faaliyet göstermektedir.

Feke ilçesinin Mansurlu bölgesi, Türkiye'nin önemli demir rezervlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Bu bölgedeki demir madeni, Sivas-Divriği rezervlerinden sonra Türkiye'deki en büyük rezervlerden biri olarak kabul edilmektedir. Madencilik sektörü, ilçenin ekonomik kalkınmasında önemli bir rol oynamakta, gelir kaynaklarını çeşitlendirmekte ve yerel istihdam yaratmaktadır.

Ormancılık, madencilik ve doğal kaynaklarda karşılaşılan sorunlar

- **(O-1) Ormanların sürdürülebilirliği:** İlçede kesilebilir orman miktarının giderek sınırlı hale gelmesi, ormancılık faaliyetlerinden elde edilen ekonomik gelirin azalmasına yol açmaktadır. Mevcut kaynakların yeterince sürdürülebilir şekilde yönetilmemesi, gelecekte orman ürünlerinin ekonomik katkısının ciddi anlamda azalması riskini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca ormanların yeniden üretimi ve gençleştirilmesine yönelik çalışmaların yetersiz kalması, orman varlığının uzun vadeli kullanımını riske atmaktadır.
- **(O-2) Orman yangınları:** Feke ilçesinin geniş ormanlık alanları, yangın riskine karşı ciddi düzeyde tehdit altındadır. Bölgenin coğrafi yapısı ve iklim koşullarının değişmesi nedeniyle orman yangınlarının görülme sıklığı artmakta, mevcut önlem ve müdahale kapasiteleri bu tehdit karşısında yetersiz kalmaktadır. İlçede yangınlara müdahale amacıyla kullanılan mevcut 22 adet su tankının sayısal olarak yetersiz olması, yangınlara hızlı ve etkili müdahaleyi güçleştirmektedir. Ayrıca yangın riski yüksek olan bölgelerde erken uyarı sistemlerinin ve fiziki altyapının eksikliği, yangınların büyümesi riskini artırmaktadır.
- **(O-3) Kaçak kesim ve denetimler:** Feke ilçesinde orman kaçakçılığı büyük çaplı olmasa da, zaman zaman gerçekleşen kaçak kesimler orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını olumsuz etkilemekte ve ekonomik kayıplara yol

açmaktadır. Denetimlerin etkinliğini artıracak teknolojik altyapının ve personel sayısının yetersizliği, orman varlığını koruma konusunda ek zorluklara neden olmaktadır.

- **(O-4) Orman ürünlerinin işlenmesi:** İlçedeki kereste işleme tesisi kapasitesinin düşük olması ve katma değerli ürünlerin üretilememesi, orman ürünlerinin yeterince işlenememesine ve bu alandaki ekonomik fırsatların kaçırılmasına neden olmaktadır.
- **(O-5) Madencilikte altyapı yetersizliği:** Feke ilçesi zengin yer altı kaynaklarına sahip olmasına rağmen, bu kaynakların işlenmesi ve ekonomiye kazandırılması konusunda ciddi altyapı eksiklikleri bulunmaktadır. İşleme tesislerinin eksikliği nedeniyle ham madde olarak çıkarılan cevherler başka bölgelere sevk edilmekte ve yerel ekonomik katkı sınırlı kalmaktadır. Madencilik sektörüne yönelik ulaşım, lojistik ve enerji altyapılarının yetersizliği de yeni yatırımların çekilmesini zorlaştırmaktadır.
- **(O-6) Madenlerin sürdürülebilirliği:** Sektörde faaliyet gösteren firmaların sürdürülebilir madencilik uygulamaları konusunda sınırlı kapasiteye sahip olması, uzun vadede doğal kaynakların verimli ve çevreye duyarlı şekilde işletilmesini engellemektedir.

2.4. Tema 4: Turizm

Feke ilçesi, doğal güzellikleri, tarihi yapıları ve ekoturizm potansiyeliyle dikkat çeken bir destinasyon olma potansiyeline sahiptir. İlçede Feke Kalesi, Kara Kilise, Hopka Dağı gibi tarihi ve doğal zenginlikler bulunmaktadır.

Orta Çağ'a tarihlenen Feke Kalesi, askeri amaçlı bir gözetleme noktası olarak kullanılmıştır. Ancak restorasyon eksiklikleri nedeniyle tam anlamıyla turizme kazandırılamamıştır.

Kara Kilise, 5.-6. yüzyıl Bizans dönemine ait olup koyu renk taşlardan inşa edilmiştir. Restorasyon çalışmalarına rağmen ulaşım zorlukları nedeniyle yeterli ziyaretçi çekememektedir. 15 tarihi kilise harabesi ve 6 kale kalıntısı ile bölge, kültür turizmi açısından büyük bir potansiyele sahiptir.

1700 metre rakımlı Hopka Dağı, peri bacalarına benzer doğal kaya yapısı ve zengin endemik bitki çeşitliliği ile doğa ve ekoturizm açısından büyük potansiyel taşımaktadır.

Göksu Deresi, rafting ve kano sporları için uygun bir doğa alanıdır. Ancak altyapı eksiklikleri nedeniyle aktif şekilde kullanılamamaktadır.

Farsaklar Piknik Alanı, doğa yürüyüşleri, kamp ve karavan turizmi için önemli bir potansiyele sahip olmakla birlikte altyapı eksiklikleri nedeniyle halkın dinlenme vakitlerinde piknik amacıyla kullanılmaktadır.

Hopka Dağı ve Akoluk Köyü, yamaç paraşütü ve ekstrem spor turizmi potansiyeli açısından uygun alanlar olarak öne çıkmaktadır. 2020 yılında düzenlenen Feke-Tapan Yamaç Paraşütü Festivali, bölge turizmini canlandırmayı amaçlamış ancak sürekliliği sağlanamamıştır.

Ekoturizmin geliştirilmesine yönelik bazı projeler şu anda yalnızca çizim ve tasarım aşamasında olup, uygulanabilirlikleri için izin ve onay süreçlerinin tamamlanması gerekmektedir. Fon kaynaklarının bulunması ve gerekli yasal süreçlerin tamamlanmasının ardından, Orman İşletme Müdürlüğü tarafından Tapan bölgesinde "Hopka Ekoturizm Projesi", Farsaklar Mesire Alanı'nda ise kır lokantası, yöresel ürün satış noktaları, kamp alanları, kır evleri ve paintball alanı gibi turistik tesislerin hayata geçirilmesi planlanmaktadır. Ayrıca Sarıtepe mesire alanı ve Oruçlu Bal Ormanı gibi alanlar da bölgenin ekoturizm potansiyelini artırmak amacıyla geliştirilmiştir.

Tarımsal turizm unsurları arasında Hopka Dağı eteklerinde Tapan bölgesinde yer alan yaklaşık 200 dönümlük lavanta tarlaları önemli bir turizm değeridir. Lavanta tarlaları yalnızca üretimle sınırlı kalmayıp lavanta yağı üretimi ile bölgeye ekonomik değer katmaktadır. Tapan Eli Kadın Kooperatifi, lavanta ürünlerinin işlenmesi ve pazarlanmasında aktif rol oynamaktadır. 2023 yılı yaz döneminde Feke lavanta tarlaları, ilçe nüfusunun 3 katı (yaklaşık 48 bin) kadar ziyaretçi ağırlamıştır. İki kez düzenlenen lavanta hasat festivali ile bölge turizmine katkı sağlanmaktadır.

Alternatif turizm unsurlarında bir diğer önemli nokta, Güzpınarı ve Kısacıklı köylerinde bulunan şifalı içme sularıdır. Özellikle yaz aylarında ilçe halkı ve çevre bölgelerden birçok ziyaretçi bu sulara talep göstermektedir.

Feke Belediyesi tarafından yakın dönemde hizmete açılan cam seyir terası ise ilçe için önemli bir cazibe noktası oluşturmaktadır. Lokanta, yöresel ürün satış noktası ve kır düğünü alanı gibi tamamlayıcı hizmetlerle geniş bir yelpazede bölge halkına ve turistlere hizmet sunmaktadır.

Feke'de turizm unsurlarının ve potansiyelinin olmasına rağmen, ilçede konaklama olanakları sınırlıdır. Belediye Oteli, Orman İşletme Müdürlüğü Misafirhanesi ve Öğretmenevi dışında konaklama için yeterli tesis bulunmamakta, bu durum turizm faaliyetlerini sınırlamaktadır. Bu durum ev pansiyonculuğu ve bireysel girişimler için bir fırsat sunmaktadır; nitekim bir girişimci tarafından faaliyete geçirilen dağ evi ziyaretçilerin büyük ilgisini görmektedir.

Feke ilçesi, otantik lezzetleri ve doğal ürünleriyle bölgenin gastronomi turizmi açısından dikkat çeken noktalarından biri haline getirilebilir. Odun ateşinde pişirilen kebaplar, alabalık restoranları, keçi sütlü dondurma, sedir mantarı ve kızılcık kirazı gibi özgün tatlar, hem yerel halk hem de ziyaretçiler tarafından büyük ilgi görebilir. El sanatları açısından da Tapan Bıçağı, kilimcilik, ağaç oymacılığı ve demircilik gibi el sanatları, hem günlük kullanım için fonksiyonel ürünler sunmakta hem de bölgenin kültürel mirasını yansıtmaktadır.

Turizmde karşılaşılan sorunlar

- **(T-1) Konaklama altyapısı eksiklikleri:** Konaklama olanakları yetersizdir; mevcut Belediye Oteli, Orman İşletme Misafirhanesi ve Öğretmenevi dışında alternatif

konaklama seçenekleri bulunmamakta, bu da turistlerin bölgede uzun süre kalmasını engellemektedir.

- **(T-2) Turistik alanlara ulaşım:** Tarihi ve doğal alanlara giden yolların bakımsız olması, ziyaretçilerin erişimini kısıtlamakta ve turizm deneyimini olumsuz etkilemektedir (bkz. A-1, A-3).
- **(T-3) Genel turizm altyapısı eksiklikleri:** Yürüyüş yolları, kamp alanları ve ziyaretçi bilgilendirme merkezleri gibi turistik altyapılar yetersizdir. Feke Kalesi, Kara Kilise ve Hopka Dağı gibi potansiyel turistik noktalarda tuvalet, güvenlik ve otopark gibi temel hizmetler eksiktir.
- **(T-4) Ekstrem turizm altyapısı eksiklikleri:** Yamaç paraşütü gibi ekstrem sporlar için altyapı yatırımları yapılmamış, güvenlik ve organizasyon eksiklikleri nedeniyle bu aktiviteler düzenli hale getirilememiştir.
- **(T-5) Tanıtım ve pazarlama sorunları:** İlçenin doğal ve tarihi güzellikleri yeterince tanıtılamamaktadır. Özellikle dijital platformlar üzerinden yapılan tanıtımların yetersizliği, içerik üreticileri ile iş birliklerinin sınırlı olması ve Adana merkezli turizm rotalarına Feke'nin dâhil edilememesi bölgenin turizm potansiyelinin değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır.
- **(T-6) Festivallerin sürdürülebilir olmaması:** Bölgede düzenlenen festivallerin devamlılığı sağlanamamaktadır; örneğin 2020 yılında gerçekleştirilen Feke-Tapan Yamaç Paraşütü Festivali yalnızca bir kez düzenlenmiş, lavanta hasat festivali en son 2023 yılında gerçekleştirilmiştir. Kültürel şenlikler ve yöresel ürün tanıtım etkinlikleri plansız ve düzensiz şekilde yapılmaktadır.
- **(T-7) Turistik alanların yetersiz kullanımı:** Göksu Deresi kano ve rafting için uygun olmasına rağmen turizm altyapısı ve organizasyon eksikliği nedeniyle ekonomik bir değer yaratamamaktadır. Yamaç paraşütü için elverişli bir alan olan Hopka Dağı, gerekli düzenlemeler yapılmadığı için aktif bir spor destinasyonu haline gelememektedir. Lavanta tarlaları, Farsaklar Mesire Alanı ve Sarıtepe Piknik Alanı gibi turistik noktalar, altyapı ve tanıtım eksiklikleri nedeniyle sınırlı yerel kullanımla kalmakta ve turizme yönelik ekonomik getiri sağlanamamaktadır.
- **(T-8) Yöresel ürünlerin değerlendirilmesi:** Feke'nin lavanta, sedir mantarı, keçi sütlü dondurma, kızılcık kirazı ve Tapan bıçağı gibi yöresel ürünleri yeterince tanıtılamamakta ve pazarlama süreçlerinde eksiklikler bulunmaktadır. Bu ürünlerin turizme entegre edilmesi, hediyelik eşya ve yerel gastronomi kültürüyle desteklenmesi konusunda gerekli adımlar atılmamıştır. Coğrafi işaret çalışmaları yetersiz olup ürünlerin markalaşması ve geniş pazarlara açılması için profesyonel destek eksikliği bulunmaktadır.

2.5. Tema 5: Sosyal Kalkınma

Feke ilçesi, 2024 yılı itibarıyla 16.116 kişilik bir nüfusa sahiptir. İlçede 0-29 yaş grubu nüfusun %34'ünü, 15-64 yaş arası çalışma çağındaki nüfus ise %66'sını oluşturmaktadır. Ancak ilçe ekonomisinin kısıtlı imkânları nedeniyle genç nüfusun büyük bir kısmı Kozan ve Adana gibi

merkezlere göç etmektedir. Bu göç hareketi, ilçenin demografik yapısını olumsuz etkileyerek nüfusun azalmasına ve yaşlanmasına yol açmaktadır.

İlçede toplam 15 ilkokul, 7 ortaokul, 2 lise, 1 halk eğitim merkezi ve 1 öğretmenevi-akşam sanat okulu bulunmaktadır. Eğitim kurumlarının varlığına rağmen mesleki ve teknik eğitim olanakları sınırlıdır. Gençlerin sosyal ve kültürel etkinliklere katılımını artıracak mekânlar da ilçede yetersizdir.

İlçede bir adet İlçe Entegre Devlet Hastanesi bulunmaktadır. Hastane kapasite açısından yeterli görünmekle birlikte, köylerdeki sağlık ocaklarının büyük bir kısmı işlevsiz durumdadır. Açık olan sağlık ocaklarında ise hemşire gibi sağlık personeli eksiklikleri dikkat çekmektedir. Ayrıca dağlık yapısı nedeniyle köylere erişimde zorluk yaşanmakta, bu da sağlık hizmetlerine ulaşımı sınırlamaktadır. Evde Sağlık Hizmetleri biriminin oluşturulması için girişimler yapılmış, ancak araç yetersizliği bu hizmetin etkin şekilde sunulmasını engellemiştir.

Sosyal kalkınmada karşılaşılan sorunlar

- **(S-1) Eğitim alanında eksiklikler:** Çalıştayda modern tarım ve hayvancılık teknikleri, el sanatları ve girişimcilik gibi konularda eğitimlerin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Gençlere yönelik mesleki eğitim kursları ve teknik beceri geliştirme programları sınırlıdır.
- **(S-2) Sağlık hizmetlerine erişim:** Köylerdeki sağlık ocaklarının büyük bir kısmı kapalı durumdadır. Açık olan sağlık ocaklarında ise personel eksikliği görülmektedir. İlçe hastanesinin köylerden uzak konumu ve araç yetersizliği, köylere yönelik sağlık hizmetlerini sınırlamaktadır.
- **(S-3) Göç ve demografik yapı:** İş imkânlarının kısıtlılığı nedeniyle genç nüfus ilçeden büyük şehirlere göç etmektedir. Bu durum ilçede iş gücü kaybına ve nüfusun yaşlanmasına neden olmaktadır.
- **(S-4) Sosyal alan eksiklikleri:** İlçede gençlerin vakit geçirebileceği sosyal alanlar, kütüphaneler ve kültürel etkinlikler için uygun mekânlar bulunmamaktadır. Gençler canlı müzik, kafe kütüphane ve dijital altyapıya sahip mekânlar talep etmektedir.
- **(S-5) Madde bağımlılığı ve sosyal sorunlar:** Çalıştayda ilçede madde bağımlılığı sorunlarının görüldüğü belirtilmiştir. Ancak bu sorunun çözümüne yönelik yeterli altyapı ve alternatif sosyal faaliyetler bulunmamaktadır.
- **(S-6) Kadınların katılımı:** İlçede kadın girişimciliği ve kadınların sosyal kalkınmaya katılımı sınırlıdır. Üretilen el sanatları ve yerel ürünlerin pazarlanmasında yetersizlik yaşanmaktadır.
- **(S-7) Dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmetler:** Yaşlılar, engelliler ve diğer dezavantajlı gruplar için sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesine ve bu hizmetlere erişimin kolaylaştırılmasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

3. PROJE VE FAALİYET FİKİRLERİ

Bu bölümde, Bölüm 2'de kodlanan her soruna karşılık gelen proje ve faaliyet önerileri sunulmaktadır. Her önerinin sonunda köşeli parantez içinde karşıladığı sorun kodu belirtilmiştir. Önerilerin finansmanında Çukurova Kalkınma Ajansı başta olmak üzere Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı gibi kamu kurumlarının mali ve teknik destek mekanizmaları ile TKDK, SOGEP, Güdümlü Proje Desteği, Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı ve uluslararası kalkınma fonlarından yararlanılabilecektir. İlçenin rekabet avantajlarına dayanan stratejik projeler "(Stratejik Proje)" ibaresiyle işaretlenmiş olup ayrıntıları Bölüm 4.3'te yer almaktadır.

3.1. Tema 1: Ulaşım ve Altyapı

Yol altyapısı ve ulaşım

- **P-A1 –** Feke–Adana bağlantı yolunun standardının yükseltilmesi; ilçe merkezindeki ana yolların genişletilmesi ve asfaltlanması. (Stratejik Proje) **[A-1, A-3]**
- **P-A2 –** Heyelan ve taş düşme riski olan yollarda istinat duvarı, çelik ağ ve güvenlik bariyeri sistemlerinin kurulması. (Stratejik Proje) **[A-1]**
- **P-A3 –** Köy yollarının stabilize kaplamadan asfalta dönüştürülmesi, mahalle yollarında bakım-onarım takvimlerinin oluşturulması ve mahalleler arası bağlantı için köprü ve menfez yapımı. **[A-1]**
- **P-A4 –** Kış aylarında ulaşımı sürdürmek için karla mücadele koordinasyonunun güçlendirilmesi ve yol bakım ve kar küreme deposu kurulması. **[A-1]**
- **P-A5 –** Dağlık bölgelerde alternatif bağlantı yollarının ve ilçe merkezinden geçen Kayseri yolu için çevre yolunun fizibilitesinin yapılması. **[A-3]**
- **P-A6 –** Yol kenarlarına yönlendirme, uyarı ve bilgilendirme tabelalarının yerleştirilmesi. **[A-1, T-2]**
- **P-A7 –** Tarım ve hayvancılık bölgelerinde tarla yollarının genişletilmesi ve stabilize hale getirilmesi. **[A-1, H-1]**
- **P-A8 –** Feke–Kozan ve Feke–Adana otobüs hatlarının güçlendirilmesi; Tapan, Mansurlu ve Bahçecik gibi ulaşımı zor bölgeler için minibüs ring seferleri ile yaz sezonunda yaylalara dolmuş hatları oluşturulması; festival dönemlerinde ulaşım tedbirleri alınması. **[A-3]**

Enerji, su ve atık su

- **P-A9 –** Enerji nakil hatlarının yenilenmesi ve kapasitesinin artırılması, kırsal mahallelerde trafo yenilenmesi ve şebekenin düzenli bakımının sağlanması. **[A-2]**
- **P-A10 –** Elektrik kesintilerinden en çok etkilenen dağlık mahallelerde güneş enerjisi gibi yerinde üretim çözümlerinin fizibilitesinin yapılması. **[A-2]**
- **P-A11 –** Eski içme suyu boru hatlarının günümüz standartlarına uygun dayanıklı malzemelerle yenilenmesi, içme suyu depolarının kapasitesinin artırılması ve yeni depolar inşa edilmesi. **[A-2]**

- **P-A12 –** Kaynak suyu tespiti yapılması, özellikle Tapan yöresi gibi yoğun nüfuslu mahallelerde sondaj çalışmalarının artırılması ve su kesintilerine karşı mahalle bazlı yedek hat kurulması. **[A-2]**
- **P-A13 –** Proje süreci devam eden Feke Atık Su Arıtma Tesisinin ASKİ ve Feke Belediyesi koordinasyonunda projelendirme ve yapım aşamalarının tamamlanarak hizmete alınması. **[A-4]**

3.2. Tema 2: Tarım ve Hayvancılık

Tarımsal altyapı ve verimlilik

- **P-H1 –** Sulama altyapısının damla ve yağmurlama sistemleriyle modernize edilmesi, sulama havuzları ve göletlerin artırılması. **[H-1, H-3]**
- **P-H2 –** Dağlık arazilerde teraslama yöntemiyle tarım alanlarının genişletilmesine yönelik fizibilite yapılması; atıl tarım arazilerinin üretim kooperatifleri aracılığıyla değerlendirilmesi; seracılığın ve yaylalarda örtü altı tarımın yaygınlaştırılması. **[H-1]**
- **P-H3 –** Adana İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Feke İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, Çukurova Kalkınma Ajansı ve üniversiteler iş birliğiyle çiftçilere sulama, gübreleme, entegre zararlı ve biyolojik mücadele, budama, toprak analizi ve ürün bakımı konularında saha uygulamalı eğitim programı düzenlenmesi; demonstrasyon alanları oluşturulması ve düzenli danışmanlık hizmeti verilmesi. **[H-2, H-3]**
- **P-H4 –** Gençleri tarıma teşvik etmek için çiftçi eğitim merkezi kurulması ve modern tarım araç-gereçlerine erişimi kolaylaştıran ekipman destekleri sağlanması. **[H-3, S-3]**

Ürün çeşitliliği ve katma değer

- **P-H5 –** Lavanta değer zinciri: lavanta yağı markalaşma ve paketleme tesisi kurulması; sabun, kolonya ve lavanta balı gibi katma değerli ürünlerin üretiminin Tapan Eli Kadın Kooperatifi ile birlikte artırılması. (Stratejik Proje) **[H-4, T-8, S-6]**
- **P-H6 –** Üzümden pekmez, sirke ve üzüm suyu; dut pekmezi; Trabzon hurması, kızılcık, böğürtlen ve yaban mersininden kurutulmuş ürün, reçel ve marmelat üretimi için ortak kullanımlı meyve-sebze işleme ve kurutma tesisi kurulması. **[H-2, H-4]**
- **P-H7 –** Kekik, biberiye ve adaçayı gibi tıbbi ve aromatik bitkilerin üretim alanlarının artırılması ve bitkisel çay, uçucu yağ ve kozmetik ürünlere işlenmesine yönelik fizibilite yapılması. **[H-2, H-4]**
- **P-H8 –** Çilek, geç sezonda hasat edilen ürünler, altıntop, safran ve salep gibi yeni ürünlerin demonstrasyon alanlarında denenmesi. **[H-2]**
- **P-H9 –** Organik ve iyi tarım uygulamalarının sertifikasyon desteğiyle yaygınlaştırılması; yerli tohum ve fide-fidan üretim alanlarının kurulması; hayvansal atıklardan organik gübre üretiminin teşvik edilmesi. **[H-2, H-4]**
- **P-H10 –** Ceviz üretiminin orman köylerinde de ek gelir kaynağı olarak teşvik edilmesi. **[H-2]**

Pazarlama ve kooperatifleşme

- **P-H11 –** Feke Tarım ve Gıda Kooperatifi kurulması ve mevcut kooperatiflerin üretim, işleme ve pazarlama kapasitelerinin güçlendirilmesi. **[H-4]**
- **P-H12 –** Lavanta yağı, üzüm ve dut pekmezi, keçi sütlü dondurma, sedir mantarı, Feke balı, fasulye, kiraz ve Tapan bıçağı için coğrafi işaret tescil durumlarının incelenerek gerekli başvuruların yapılması ve ortak marka çalışması yürütülmesi. **[H-4, T-8]**
- **P-H13 –** Üreticilere e-ticaret, dijital pazarlama, pazar analizi ve satış stratejileri eğitimleri verilmesi. **[H-4]**
- **P-H14 –** Yerel ürünlerin oteller ve restoranlarla doğrudan satışı için anlaşmalar yapılması; üreticilerin doğrudan satış yapabileceği yerel pazar alanı ve Adana'da yöresel ürün satış noktası oluşturulması. **[H-4, T-8]**
- **P-H15 –** Soğuk hava deposu ve lojistik merkez kurulması. **[H-2, H-4]**

Hayvancılık ve arıcılık

- **P-H16 –** Modern süt sağım ve süt işleme tesisi ile soğuk zincir altyapısının kurulması için özel sektör yatırımlarının desteklenmesi; Feke süt kooperatifi kurulması. **[H-5]**
- **P-H17 –** Ağıl, ahır ve hayvan barınaklarının modernizasyonu. **[H-5]**
- **P-H18 –** Mobil veteriner hizmetleri oluşturulması; hayvan bakımı, beslenme, hijyen ve sürü yönetimi konularında üretici eğitimleri düzenlenmesi. **[H-5]**
- **P-H19 –** Salma yöntemiyle yetiştirilen yerli sarı ırk için yem ve lojistik desteğinin artırılması; yaylalarda otlatma alanlarının belirlenmesi ve yönetilmesi; doğal meralarda otlayan hayvanlardan elde edilen et ve süt ürünlerinin sertifikalandırılması. **[H-5]**
- **P-H20 –** Bal ormanlarının sayısının artırılması ve çeşitlendirilmesi; arıcılara kovan desteği, eğitim ve teknik destek sağlanması. **[H-6]**
- **P-H21 –** Bal paketleme ve işleme tesisi kurulması; propolis, arı sütü ve balmumu gibi arı ürünlerinin çeşitlendirilmesi; bal üreticileri kooperatifi kurulması ve organik bal üretiminin desteklenmesi. **[H-6, H-4]**

3.3. Tema 3: Ormancılık, Madencilik ve Doğal Kaynaklar

Orman kaynaklarının yönetimi ve korunması

- **P-O1 –** Orman köylülerine sürdürülebilir ormancılık eğitimi verilmesi; kontrollü ve sürdürülebilir kesim uygulamalarının ve orman gençleştirme ile ağaçlandırma çalışmalarının yaygınlaştırılması. **[O-1]**
- **P-O2 –** Orman yollarının iyileştirilmesi. **[O-1, O-2]**
- **P-O3 –** Kaçak kesime karşı denetim personelinin artırılması ve teknolojik izleme altyapısının güçlendirilmesi. **[O-3]**
- **P-O4 –** Yangın su tankı sayısının (mevcut 22) artırılması ve orman yollarına yerleştirilmesi; ekipman bakımlarının düzenli yapılması; yangın gözetleme kuleleri

ile kamera ve dron destekli erken uyarı sistemlerinin kurulması; yangın ekiplerine eğitim ve modern ekipman desteği sağlanması; yerel halkın bilinçlendirilmesi. **[O-2]**

Orman ürünlerinin işlenmesi

- **P-O5 –** Kereste işleme tesislerinin kapasite ve teknoloji desteğiyle modernize edilmesi; lambiri, palet, pelet, ahşap panel ve mobilya gibi katma değerli ürünlerin üretimi için yatırım teşvikleri ve hibe programlarıyla özel sektörün desteklenmesi. (Stratejik Proje) **[O-4]**
- **P-O6 –** Ahşap işçiliği atölyeleri ve mobilya üreticileri için ortak üretim tesisi kurulması; ahşap oyuncak ve dekoratif ürün üretiminin teşvik edilmesi. **[O-4, S-1]**
- **P-O7 –** Orman atıklarının pelet ve biyokütle enerjisine dönüştürülmesine yönelik proje geliştirilmesi. **[O-4]**

Odun dışı orman ürünleri

- **P-O8 –** Sedir mantarı toplama süreçlerinin kontrollü hale getirilmesi ve mantar üretim ve satış kooperatifi kurulması; reçine, kestane ve defne yaprağı gibi odun dışı orman ürünlerinin üretiminin artırılması. **[O-1, T-8]**
- **P-O9 –** Orman Genel Müdürlüğü'nün izin ve planlaması çerçevesinde tarım-orman entegrasyon modellerinin ve orman alanlarında tıbbi-aromatik bitki yetiştiriciliğinin geliştirilmesi. **[O-1, H-1]**

Madencilik

- **P-O10 –** Demir, çinko, bakır ve barit gibi cevherlerin ilçede işlenmesine yönelik yatırım fizibilitesinin yapılması ve özel sektör yatırımlarının desteklenmesi. (Stratejik Proje) **[O-5]**
- **P-O11 –** Maden sahalarına ulaşım ve lojistik altyapısının geliştirilmesi ve mevcut yolların düzenli bakımı. **[O-5]**
- **P-O12 –** Madencilik tesislerinde çevreye duyarlı üretim süreçleri, atık yönetimi ve su kaynaklarının korunmasına yönelik uygulamaların teşvik edilmesi; üretimi tamamlanan maden sahalarının rehabilitasyonu ve ağaçlandırılması. **[O-6]**
- **P-O13 –** Yerel halkın madencilik sektöründe istihdamı için eğitim programları düzenlenmesi. **[O-5, S-3]**

3.4. Tema 4: Turizm

Konaklama ve temel altyapı

- **P-T1 –** Ev pansiyonculuğunun teşvik edilmesi ve kırsal girişimcilik eğitimleri verilmesi; dağ evi, bungalov ve butik otel gibi küçük ölçekli konaklama tesislerinin desteklenmesi; Belediye Oteli ve Öğretmenevi'nin kapasitesinin artırılması ve yenilenmesi. **[T-1]**
- **P-T2 –** Farsaklar, Hopka ve Sarıtepe'de kamp ve karavan alanları ile Kayseri yolu güzergâhında karavan parkı oluşturulması. **[T-1, T-3]**

- **P-T3 –** Feke Kalesi, Kara Kilise, Tapan bölgesi ve Hopka Dağı yollarının iyileştirilmesi, Hopka Dağı yolunun genişletilmesi ve cam teras yolunun düzenlenmesi. **[T-2]**
- **P-T4 –** Turistik noktalarda tuvalet, otopark, güvenlik ve içme suyu altyapısının kurulması; yönlendirme tabelalarının standartlaştırılması; ilçe merkezinde turizm danışma ofisi açılması. **[T-3]**
- **P-T5 –** Feke Kalesi ve Kara Kilise için ilgili koruma kurulu görüşü doğrultusunda restorasyon, çevre düzenlemesi ve aydınlatma projelerinin hazırlanması. **[T-3, T-7]**
- **P-T6 –** Sokak sağlıklaştırması projesiyle ilçe merkezinde bir alanın turizme hazırlanması ve tabelalardan kaynaklanan görüntü kirliliğinin azaltılması. **[T-3]**

Ekoturizm ve doğa sporları

- **P-T7 –** Orman İşletme Müdürlüğü'nün planladığı Hopka Ekoturizm Projesi ile Farsaklar Mesire Alanı'ndaki kır lokantası, yöresel ürün satış noktası, kamp alanı, kır evi ve paintball alanı tesislerinin izin ve finansman süreçlerinin tamamlanarak hayata geçirilmesi; Sarıtepe Mesire Alanı rekreasyon düzenlemesinin yapılması. (Stratejik Proje) **[T-3, T-7]**
- **P-T8 –** Hopka Dağı ekoturizm rotası, orman içi yürüyüş ve bisiklet parkurları ile ekoturizm patikalarının işaretlenmesi ve bakımı. (Stratejik Proje) **[T-3, T-7]**
- **P-T9 –** Hopka Dağı ve Akoluk'ta yamaç paraşütü alanının güvenlik ve altyapı düzenlemelerinin yapılması ve yamaç paraşütü festivalinin düzenli hale getirilmesi. **[T-4, T-6]**
- **P-T10 –** Göksu Deresi'nde rafting ve kano faaliyetleri için fizibilite, güvenlik ve işletme modelinin hazırlanması. **[T-7]**
- **P-T11 –** Cam seyir terası örneğinden hareketle seyir teraslarının sayısının artırılması. **[T-7]**
- **P-T12 –** Yaylalarda tarım ve hayvancılıkla bütünleşik çiftlik tatili ve agroturizm uygulamaları; lavanta bahçeleri, yayla gezileri ve organik çiftlik ziyaretlerini içeren kırsal turizm rotası; lavanta bahçelerinde fotoğraf turizmi geliştirilmesi. **[T-7, H-4]**
- **P-T13 –** Doğa fotoğrafçılığı, kuş gözlemciliği ve kaya tırmanışı rotalarının belirlenmesi; ekoturizm rehberliği kursları açılması. **[T-7, T-3]**

Festivaller, yöresel ürünler ve tanıtım

- **P-T14 –** Yıllık bir festival takvimi oluşturularak lavanta hasat, yamaç paraşütü, mantar hasat, bağbozumu, bal ve arıcılık festivalleri ile kebap, keçi sütlü dondurma ve sedir mantarı temalı gastronomi günlerinin düzenli hale getirilmesi; lavanta festivali için kamp-karavan altyapısının hazırlanması; festivallerde yerel üreticilere öncelik veren bir kayıt sistemi kurulması. **[T-6, T-8]**
- **P-T15 –** İlçenin tarihini, doğal güzelliklerini, el sanatlarını ve yöresel ürünlerini tanıtan "Feke Evi" küçük müzesi ile Tapan bıçağı ve el sanatları tanıtım ve satış merkezinin kurulması. **[T-8]**
- **P-T16 –** Keçi sütlü dondurmanın standart reçete ve hijyen koşullarında markalı olarak üretilmesine yönelik tesis fizibilitesinin yapılması. **[T-8, H-5]**

- **P-T17 –** Sosyal medya, web sitesi, broşür ve tanıtım filmleriyle dijital tanıtım yapılması; içerik üreticileriyle doğa ve lezzet rotaları çalışması; Adana merkezli turlara Feke'nin dahil edilmesi; yöresel ürünlerin Anadoludakiler platformunda ve ulusal-uluslararası fuarlarda tanıtılması. **[T-5]**

3.5. Tema 5: Sosyal Kalkınma

Eğitim ve beceri geliştirme

- **P-S1 –** Halk Eğitim Merkezi programlarının niteliğinin artırılması; modern tarım, hayvancılık, el sanatları ve girişimcilik konularında kurslar açılması; uzak mahallelerde mobil meslek kursları düzenlenmesi. **[S-1]**
- **P-S2 –** Mesleki eğitim kapsamında palet, deck ve pelet gibi katma değerli ürünlerin üretildiği bir ahşap atölyesi kurulması. **[S-1, O-4]**
- **P-S3 –** Ahşap oymacılığı, Tapan bıçağı yapımı, kilimcilik ve demircilik gibi geleneksel el sanatlarının ustalarının desteklenmesi, bu sanatların meslek edindirme kurslarına eklenmesi ve üretim için uygun yerlerin sağlanması. **[S-1, T-8]**

Sağlık

- **P-S4 –** Atıl durumdaki köy sağlık ocaklarının sağlık personeli istihdamıyla yeniden işlevlendirilmesi. **[S-2]**
- **P-S5 –** Evde sağlık hizmetleri için mobil araç temini ve lojistik desteğinin sağlanması. **[S-2]**
- **P-S6 –** Kırsal bölgelerde gezici sağlık taraması günleri ve kadın sağlığı farkındalık eğitimleri düzenlenmesi. **[S-2]**

Gençlik ve sosyal alanlar

- **P-S7 –** Kütüphane, sosyal alan ve dijital erişim imkânları sunan Feke Gençlik Merkezi ile kafe kütüphane kurulması. **[S-4]**
- **P-S8 –** Masa tenisi, voleybol ve ilçede bulunmayan diğer branşlara yönelik spor alanları yapılması; müzik, podcast, kodlama ve yazılım gibi alanlarda gençlik atölyeleri düzenlenmesi. **[S-4, S-3]**
- **P-S9 –** Yaz aylarında mahalle kültür günleri, konserler ve atölyeler düzenlenmesi; yöresel el sanatlarının sergilenmesi için alan oluşturulması. **[S-4]**

Bağımlılıkla mücadele ve psikososyal destek

- **P-S10 –** Emniyet, jandarma, müftülük ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü iş birliğiyle okullarda madde bağımlılığı ve sigara ile mücadeleye yönelik farkındalık programları yürütülmesi; madde kullanımı ve akran zorbalığı gibi konularda rehberlik ve danışmanlık masası kurulması; risk altındaki gençler için yürüyüş ve koşu gibi sosyal kulüp etkinlikleri düzenlenmesi. **[S-5]**

Kadınların güçlendirilmesi ve dezavantajlı gruplar

- **P-S11 –** Tapan Eli Kadın Kooperatifi ve diğer kadın kooperatiflerine teknik destek, ürün geliştirme, paketleme-ambalajlama ve e-ticaret eğitimleri verilmesi; kadın

ürünleri için satış noktası oluşturulması ve oteller, restoranlar ve hediyelik eşya dükkânlarıyla iş birlikleri kurulması. (Stratejik Proje) **[S-6, T-8]**

- **P-S12 –** Kırsalda kadınlar için ev pansiyonculuğu ve girişimcilik destekleri sağlanması. **[S-6, T-1]**
- **P-S13 –** Yaşlılara ve engellilere yönelik gönüllü destek programlarının uygulanması ve engelli bireyler için erişilebilir hizmet aracının ilçeye kazandırılması. **[S-7]**

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Genel Değerlendirme

Feke, dağlık yapısı, orman varlığı ve yayla kültürü ile öne çıkan bir coğrafyada yer almakta olup bu doğal yapı, bir yandan zorluklar barındırsa da diğer yandan farklılaşmış bir kalkınma stratejisi için önemli fırsatlar sunmaktadır. Feke'nin kalkınma potansiyeli, büyük ölçekli sanayi yatırımlarından ziyade katma değeri yüksek tarımsal ürünler, orman ürünleri, ekoturizm ve kadın girişimciliğine dayalı yerel üretim modellerinde yatmaktadır. SEGE-2022'de 6'ncı kademede yer alan ilçede bu potansiyelin harekete geçirilmesi aciliyet taşımaktadır.

Ulaşım ve altyapıda erişilebilirlik ilçenin en kritik sorunudur; heyelan ve kaya düşmesi riski taşıyan yollar, kış koşulları ile elektrik ve su kesintileri hem yaşam kalitesini hem de ekonomik faaliyetleri baskılamaktadır; proje süreci devam eden atık su arıtma tesisinin tamamlanması ise ilçenin öncelikli çevresel altyapı ihtiyacıdır. Tarımda kivi, dut, üzüm ve lavanta gibi Adana ölçeğinde öne çıkan ürünlere karşın işleme, paketleme, markalaşma ve satış halkalarında ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Ormancılıkta kereste, palet ve pelet gibi katma değerli ürün üretimi; madencilikte ise Mansurlu demir rezervi başta olmak üzere cevherin ilçede işlenmesi stratejik fırsatlardır. Turizmde lavanta tarlalarının bir yaz döneminde ilçe nüfusunun üç katı ziyaretçi ağırlaması, doğru ürün ve tanıtımla hızlı sonuç alınabildiğini göstermektedir. Sosyal alanda ise genç göçü, madde bağımlılığı ve kırsalda sağlık hizmetlerine erişim öncelikli sorunlardır.

4.2. Stratejik Gelişme Eksenleri

- **Eksen 1 – Güvenli ve kesintisiz erişim:** Yolların afet riskine karşı güçlendirilmesi, kırsal ulaşım hatlarının kurulması, elektrik ile içme suyu şebekelerinin yenilenmesi ve atık su arıtma tesisinin hayata geçirilmesi.
- **Eksen 2 – Tarım ve yöresel ürünlerde değer zinciri:** Lavanta başta olmak üzere öne çıkan ürünlerin işlenmesi, coğrafi işaret ve ortak markayla pazarlanması, hayvancılıkta süt işleme ve soğuk zincir.
- **Eksen 3 – Orman ve maden kaynaklarından yerel katma değer:** Kereste ve ahşap ürün sanayisinin modernizasyonu, odun dışı orman ürünleri ve cevherin ilçede işlenmesi.
- **Eksen 4 – Ekoturizm ve doğa sporları:** Hopka Dağı, Farsaklar ve Göksu Deresi odaklı rota, tesis ve etkinliklerin hayata geçirilmesi, festivallerin süreklilik kazanması.
- **Eksen 5 – Gençler ve kadınlar için sosyal kalkınma:** Mesleki eğitim, gençlik merkezi, bağımlılıkla mücadele ve kadın kooperatifçiliği ile kırsalda sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi.

4.3. Stratejik Projeler

1. Güvenli Erişim: Feke–Adana Yolu ve Heyelan Önlemleri (P-A1, P-A2): Feke–Adana bağlantı yolunun standardının yükseltilmesi ve heyelan ile kaya düşmesi riski taşıyan kesimlerde istinat duvarı, çelik ağ ve bariyer sistemlerinin kurulması. İlk adım: riskli kesimlerin envanterinin Karayolları Genel Müdürlüğü ve Adana Büyükşehir Belediyesi ile birlikte çıkarılması. **[A-1, A-3]**

2. Lavanta Değer Zinciri ve Tapan Modeli (P-H5, P-S11, P-T12): Lavanta yağı markalaşma ve paketleme tesisi, sabun, kolonya ve lavanta balı gibi ürünlerin Tapan Eli Kadın Kooperatifi aracılığıyla üretilmesi ve lavanta tarlalarının agroturizm ve festival ürünüyle bütünleştirilmesi. İlgili kurumlar: Kaymakamlık, Belediye, İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü, kooperatif, ÇKA. **[H-4, T-8, S-6]**

3. Kereste ve Ahşap Ürünlerinde Katma Değer (P-O5, P-O7): Mevcut kereste işleme tesislerinin modernizasyonu ve lambiri, palet, pelet, ahşap panel ve mobilya üretimine geçişin yatırım teşvikleri ve hibe programlarıyla desteklenmesi; orman atıklarının pelet ve biyokütle olarak değerlendirilmesi. İlgili kurumlar: Orman İşletme Müdürlüğü, firmalar, ÇKA. **[O-4]**

4. Hopka–Farsaklar Ekoturizm Destinasyonu (P-T7, P-T8, P-T9): Orman İşletme Müdürlüğü'nün Hopka Ekoturizm Projesi ve Farsaklar Mesire Alanı tesislerinin hayata geçirilmesi, Hopka Dağı yürüyüş ve yamaç paraşütü altyapısının düzenlenmesi. İlk adım: izin süreçlerinin tamamlanması ve finansman kaynağının belirlenmesi. **[T-3, T-4, T-7]**

5. Cevherin İlçede İşlenmesi (P-O10): Mansurlu demir rezervi başta olmak üzere demir, çinko, bakır ve barit cevherlerinin ilçede işlenmesine yönelik yatırım fizibilitesinin hazırlanması ve yatırımcı çekme çalışmalarının yürütülmesi. İlgili kurumlar: Kaymakamlık, firmalar, MAPEG, Yatırım Destek Ofisi, ÇKA. **[O-5]**

4.4. Sorun–Proje Eşleştirme Matrisi

Aşağıdaki tabloda her sorun kodu; karşılık gelen projeler, ilgili kurumlar, olası finansman kaynakları, öngörülen vade ve öncelik düzeyiyle birlikte gösterilmektedir. Vade: K – kısa (0-1 yıl), O – orta (1-3 yıl), U – uzun (3 yıl ve üzeri). Vade, öncelik ve finansman bilgileri yol gösterici niteliktedir.

Kod	Sorun	Projeler	İlgili Kurumlar	Olası Finansman	Vade	Öncelik
A-1	Yol altyapısı eksiklikleri	P-A1, P-A2, P-A3, P-A4, P-A6, P-A7	KGM, Adana BB, Belediye	KGM ve belediye yatırım programları	O–U	Yüksek
A-2	Elektrik ve su sorunları	P-A9, P-A10, P-A11, P-A12	Elektrik dağıtım şirketi, ASKİ	Şirket ve ASKİ yatırım programları	O	Yüksek
A-3	İlçeye erişim zorluğu	P-A1, P-A5, P-A8	KGM, Adana BB, Belediye	KGM; belediye	O–U	Yüksek
A-4	Atık su arıtma tesisinin bulunmaması	P-A13	ASKİ, Belediye	ASKİ yatırım programı	O	Yüksek
H-1	Tarım alanlarının sınırlılığı	P-H1, P-H2, P-A7, P-O9	İlçe Tarım Md., DSİ	KKYDP; TKDK	O	Orta
H-2	Ürün kalitesi ve verimlilik	P-H3, P-H6, P-H7, P-H8, P-H9, P-H10, P-H15	İlçe Tarım Md., üniversiteler	TKDK; ÇKA	K–O	Yüksek
H-3	Modern tekniklerin kullanılmaması	P-H1, P-H3, P-H4	İl/İlçe Tarım Md., ÇKA	Bakanlık programları; ÇKA	K	Yüksek
H-4	Pazarlama ve katma değer eksikliği	P-H5, P-H6, P-H7, P-H9, P-H11, P-H12, P-H13, P-H14, P-H15, P-H21, P-T12	Kooperatifler, Belediye, İl Ticaret Md.	ÇKA; TKDK; KOSGEB	K–O	Yüksek
H-5	Hayvancılık ve ürün işleme	P-H16, P-H17, P-H18, P-H19, P-T16	İlçe Tarım Md., yetiştiriciler	TKDK; KKYDP; ORKÖY	O	Yüksek
H-6	Arıcılığın geliştirilmesi	P-H20, P-H21	OİŞM, İlçe Tarım Md., arıcılar	ORKÖY; ÇKA	K–O	Orta
O-1	Ormanların sürdürülebilirliği	P-O1, P-O2, P-O8, P-O9	OGM, OİŞM	OGM	O	Orta
O-2	Orman yangınları	P-O2, P-O4	OGM, OİŞM	OGM	K	Yüksek
O-3	Kaçak kesim ve denetimler	P-O3	OİŞM	OGM	K	Orta
O-4	Orman ürünlerinin işlenmesi	P-O5, P-O6, P-O7, P-S2	OİŞM, firmalar	Yatırım teşvikleri; ÇKA	O	Yüksek
O-5	Madencilikte altyapı yetersizliği	P-O10, P-O11, P-O13	Firmalar, MAPEG, Kaymakamlık	Yatırım teşvikleri	U	Orta
O-6	Madenlerin sürdürülebilirliği	P-O12	Firmalar, İl Çevre Md.	Firma kaynakları	O	Orta
T-1	Konaklama altyapısı	P-T1, P-T2, P-S12	Belediye, özel sektör	ÇKA; TKDK	O	Yüksek
T-2	Turistik alanlara ulaşım	P-T3, P-A6	Adana BB, Belediye	Belediye; ÇKA	O	Orta
T-3	Genel turizm altyapısı	P-T2, P-T4, P-T5, P-T6, P-T7, P-T8, P-T13	Belediye, OİŞM, Koruma Kurulu	ÇKA; OGM	K–O	Yüksek
T-4	Ekstrem turizm altyapısı	P-T9	Belediye, ilgili federasyon	ÇKA	K–O	Orta
T-5	Tanıtım ve pazarlama	P-T17	Belediye, Kaymakamlık	Belediye; ÇKA	K	Orta
T-6	Festivallerin sürekliliği	P-T9, P-T14	Belediye, Kaymakamlık	Belediye; ÇKA	K	Orta
T-7	Turistik alanların yetersiz kullanımı	P-T5, P-T7, P-T8, P-T10, P-T11, P-T12, P-T13	OİŞM, Belediye	ÇKA; OGM	O	Yüksek

Kod	Sorun	Projeler	İlgili Kurumlar	Olası Finansman	Vade	Öncelik
T-8	Yöresel ürünlerin değerlendirilmesi	P-H5, P-H12, P-H14, P-O8, P-T14, P-T15, P-T16, P-S3, P-S11	Kooperatifler, Belediye	ÇKA; KOSGEB	K–O	Yüksek
S-1	Eğitim alanında eksiklikler	P-S1, P-S2, P-S3, P-O6	HEM, İlçe MEM	MEB; ÇKA	K	Orta
S-2	Sağlık hizmetlerine erişim	P-S4, P-S5, P-S6	İl Sağlık Md., Devlet Hastanesi	Sağlık Bakanlığı	K	Yüksek
S-3	Göç ve demografik yapı	P-H4, P-O13, P-S8	Kaymakamlık, Belediye	ÇKA; SOGEP	O–U	Yüksek
S-4	Sosyal alan eksiklikleri	P-S7, P-S8, P-S9	Belediye, GSB İlçe Md.	GSB; belediye; SOGEP	K–O	Orta
S-5	Madde bağımlılığı	P-S10	Emniyet, Jandarma, Müftülük, İlçe MEM	Kurum bütçeleri; SOGEP	K	Yüksek
S-6	Kadınların katılımı	P-S11, P-S12, P-H5	Kooperatifler, HEM, Kaymakamlık	ÇKA; KOSGEB; SOGEP	K–O	Yüksek
S-7	Dezavantajlı gruplara sosyal hizmetler	P-S13	SYDV, ASH İl Md.	ASHB	K	Orta

Kısaltmalar: ASH İl Md. – Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü; ASKİ – Adana Su ve Kanalizasyon İdaresi; DSİ – Devlet Su İşleri; GSB – Gençlik ve Spor Bakanlığı; HEM – Halk Eğitim Merkezi; KGM – Karayolları Genel Müdürlüğü; KKYDP – Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı; MAPEG – Maden ve Petrol İşleri Genel Müdürlüğü; MEM – Milli Eğitim Müdürlüğü; OGM – Orman Genel Müdürlüğü; OİŞM – Orman İşletme Müdürlüğü; SOGEP – Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı; SYDV – Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı.

4.5. İzleme ve Sonraki Adımlar

Rapor kamu yatırımları, kalkınma ajansı destekleri, sivil toplum projeleri ve özel sektör girişimlerinin bir arada yürütülmesiyle hayata geçirilebilecektir. Bu amaçla Feke Kaymakamlığı koordinasyonunda ve Ajansın katılımıyla eşleştirme matrisindeki projelerin altı ayda bir izlenmesi, stratejik projeler için öncelikle fizibilite aşamasının tamamlanması ve projelerin uygulama aşamasında da çalışmada benimsenen katılımcı yaklaşımın sürdürülmesi önerilmektedir.